

Social Work & Education

©SW&E. 2023

УДК 378:37.013.42-051:316.624-053.6](477+87)

DOI: 10.25128/2520-6230.23.3.10

Віра ПОЛЩУК,

доктор педагогічних наук, професор
кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти,

Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка,

Тернопіль, Україна;

polvira1951@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4119-4329>

Оксана ПРИШЛЯК,

доктор педагогічних наук, доцент
кафедри іноземних мов

Тернопільський національний
педагогічний університет імені

Володимира Гнатюка, Тернопіль,
Україна;

pryshlyak_o@yahoo.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3108-502X>

Статус статті:

Отримано: серпень 21, 2023

1-ше рецензування: вересень 23, 2023

Прийнято: вересень 30, 2023

Поліщук, В., Пришляк, О. (2023). Реалізації ідей гуманізму в альтернативній освіті: зарубіжний досвід. *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 3. pp. 371-381. DOI: 10.25128/2520-6230.23.3.10

РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ ГУМАНІЗМУ В АЛЬТЕРНАТИВНІЙ ОСВІТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. У сучасних умовах чітко відслідковується тенденція зростання вимог до системи освіти щодо її відповідності як потребам суспільства в цілому так і потребам і запитам різних категорій споживачів освітніх послуг. Міжнародною практикою визнано, що одним із способів модернізації традиційної освітньої системи є упровадження альтернативної освіти. Тому в умовах сьогодення у багатьох країнах світу альтернативна освіта є не тільки сформованою й інкорпорованою в загальну освітню систему; вона виступає вагомим чинником вдосконалення традиційної системи освіти та її відповідності стандартам і запитам різних категорій споживачів освітніх послуг.

Сучасні реалії України, що зумовлені широкомасштабною війною росії проти нашої держави, яка спричинила масштабне внутрішнє переміщення громадян країни, виїзд мільйонів із них за межі країни, значну кількість поранених і психічно травмованих, для яких актуальною є проблема вибору відповідних форм освіти, розвитку, життєвого і професійного самовизначення і самореалізації, що з особливою гостротою ставить на порядок денний необхідність і доцільність модернізації наявної системи освіти.

У статті здійснено аналіз змісту наукових дефініцій альтернативна педагогіка, альтернативна освіта, форми альтернативної освіти; розкрито потенційні можливості альтернативної освіти; охарактеризовано провідні стратегії, що лежать в основі діяльності зарубіжних альтернативних закладів освіти (бріколажу, візуалізації, множинності інтелекту і трансдисциплінарності).

Розкрито особливості функціонування окремих закладів альтернативної освіти, які заслуговують особливої уваги щодо упровадження концептуальних ідей їх функціонування в освітньому просторі України з метою гуманізації системи освіти в Україні і створення сприятливих умов розвитку, життєвого і професійного самовизначення і самореалізації усіх членів суспільства, особливо дітей і молоді.

Ключові слова: гуманізм; альтернативна педагогіка; альтернативна освіта; заклади альтернативної освіти; форми альтернативної освіти; функції.

ВСТУП

Доцільність і необхідність упровадження альтернативної освіти зумовлена політичними, економічними, соціальними, соціокультурними змінами, які упродовж останніх років набувають особливого динамізму в усьому світі, в тому числі й Україні.

Широкомасштабна війна росії проти України, яка спричинила масове внутрішнє переміщення громадян, виїзд мільйонів із них за межі країни, значну кількість поранених і травмованих, з особливою гостротою поставила на порядок денний необхідність і доцільність модернізації наявної системи освіти з метою розширення можливостей вибору споживачами освітніх послуг відповідних видів і форм освіти.

Альтернативна освіта в сучасних умовах сприймається як вагомий фактор гуманізації і створення сприятливих умов соціалізації, розвитку, життєвого, професійного самовизначення і самореалізації кожної людини.

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

У процесі дослідження ми опиралися на результати наукових напрацювань українських дослідників О. Заболотної (2013) щодо теоретичних і практичних аспектів функціонування альтернативної шкільної освіти у країнах Європейського Союзу; І. Козубовської, В. Палкуш, О. Товканець (2021) щодо розвитку альтернативної освіти в США. Для нашого дослідження важливе значення мають роботи зарубіжних дослідників, присвячені аналізу зарубіжного досвіду альтернативної освіти, зокрема американської дослідниці М. Рейвід (Raywid M., 2004), що розробила наукову класифікацію форм альтернативної освіти; Б. Сліверського (B. Sliwerski, 1995) (Польща), який ініціював серію конференцій під узагальненою назвою «Альтернативна освіта: дилеми теорії і практики» і підготовку за їх матеріалами публікацій; дослідників Ф. Вудза і Г. Вудз (Philip A. Woods, Glenys J. Woods, 2008) (Велика Британія), які у своїх дослідженнях навели найбільш показові приклади діяльності альтернативних закладів та розкрили роль альтернативної освіти у розвитку креативності і духовності дітей та молоді.

Мета статті полягає в аналізі зарубіжного досвіду функціонування альтернативної освіти як вагомого фактора реалізації ідей гуманізму і створення сприятливих умов соціалізації, життєвого і професійного самовизначення і самореалізації дітей і підлітків. Відповідно, основними завданнями дослідження обрано:

1. Здійснити аналіз наукових дефініцій «альтернативна педагогіка», «альтернативна освіта», «форми альтернативної освіти».
2. Розкрити можливості альтернативної освіти щодо гуманізації і демократизації освітньої системи.
3. Охарактеризувати концептуальні засади й провідні стратегії, на яких базується альтернативна освіта в зарубіжних країнах.
4. Окреслити перспективи упровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду альтернативної освіти в освітньому просторі України.

Методи дослідження: аналіз нормативних документів, наукових праць з метою з'ясування можливостей альтернативної освіти щодо гуманізації і демократизації освітньої системи. У статті застосовано теоретичні методи, як-от: вивчення, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення інформації на українських і зарубіжних веб-сайтах, а також дослідження публікацій в електронній базі даних Google Scholar. Здійснено теоретико-методологічний аналіз та узагальнення змісту наукових дефініцій «альтернативна педагогіка», «альтернативна освіта», «заклади альтернативної освіти», «форми альтернативної освіти», «функції альтернативної освіти», «стратегії альтернативної освіти», а також узагальнення для наукового обґрунтування перспективи упровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду альтернативної освіти в освітньому просторі України.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Альтернативна освіта, по суті, є практичним втіленням концепцій альтернативної педагогіки. У педагогічній енциклопедії XXI століття (*Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*) (2003) альтернативна педагогіка трактується як течія педагогічної думки, що відображає основи новаторського підходу до виховання, освіти, навчання і пов'язана на сучасному етапі розвитку людської цивілізації з досвідом практичного реформування закладів освіти педагогічними інноваціями й інноваційними проектами, метою яких є привнесення у педагогічну теорію і практику нових перспектив розвитку чи ідей. У міжнародному педагогічному словнику UNESCO (2007) альтернативна освіта трактується як загальний термін для характеристики «моделей, які пропонують альтернативу традиційній інституційній освіті, або рухів, які відкидають формальне навчання.

У процесі дослідження ми опиралися на позицію української дослідниці О. Заболотної (2013, с. 118) стосовно того, що альтернативна освіта у широкому трактуванні цього поняття є важливим напрямом у педагогічній теорії й практиці, орієнтованим на забезпечення у спеціально організованих педагогічних умовах недержавного навчального закладу внутрішньої свободи й самореалізації дитини, розкриття її природних задатків у процесі пізнання нею навколишнього світу. У вузькому трактуванні альтернативна освіта, на думку дослідниці, є процесом і результатом засвоєння людиною систематичних знань, умінь і навичок, розвитку розуму та почуттів, формування світогляду та пізнавальних інтересів за межами конвенціональної системи шкільництва, що забезпечується нетрадиційними педагогічними технологіями, змістом, формами, методами освіти та видами контролю.

У сучасних умовах педагогічною спільнотою однозначно визнано, що осмислення, розробка й упровадженню альтернативних форм освіти підпорядковані реалізації провідної місії освіти: створенню оптимально сприятливих умов розвитку, освіти, виховання, життєвого і професійного самовизначення і самореалізації усіх членів суспільства.

Альтернативна освіта покликана, перш за все, створити сприятливі умови для дітей і молоді з особливими освітніми потребами: які в силу певних обставин не можуть навчатися у традиційних навчальних закладах з однолітками і які

потребують особливих освітньо-виховних і розвивальних підходів, технологій чи індивідуального темпу освіти.

Головна мета упровадження альтернативних форми освіти полягає у гуманізації системи суспільних відносин, вирішенні завдань соціальної інклюзії та сприянні людям з особливими освітніми потребами в отриманні освіти та їх адаптації до оточуючої дійсності; допомозі в самопізнанні, осмисленні життєвих цінностей, життєвих цілей, прагнень і побажань, способів їх досягнення; формуванні почуття відповідальності за свою поведінку і вчинки, віри в свої сили і можливості і здатності щодо вирішення наявних проблем.

У сучасних умовах гуманізм визнано одним із пріоритетних принципів, на яких має базуватися система освіти кожної цивілізованої країни світу. Принцип гуманізму утверджує визнання людини найвищою цінністю, її гідності, права на освіту відповідно до її можливостей і побажань. Одночасно він декларує необхідність і доцільність створення оптимально сприятливих умов навчання, виховання, розвитку, соціалізації, життєвого і професійного самовизначення і самореалізації кожної людини, відповідно до її можливостей і запитів та використання для цього відповідних моделей, організаційних форм і технологій.

Власне тому принцип гуманізму виступає домінуючим у процесі теоретичного осмислення, розробки і практичної реалізації альтернативної освіти. Альтернативні заклади створюють додаткові можливості для ефективного індивідуального розвитку особистості, особливо це стосується дітей з особливими освітніми потребами, обмеженими можливостями, які в силу певних причин не можуть відвідувати традиційні заклади освіти, дітей, схильних до девіантної поведінки, а також дітей з індивідуальними запитами щодо рівня і темпів оволодіння освітою.

Альтернативна освіта ратує за визнання самотності й своєрідності кожного споживача освітніх послуг (мова йде як про дітей і молодь, так і про інші категорії споживачів освітніх послуг (людей з інвалідністю, з особливими освітніми потребами, які опинилися в складній життєвій ситуації, людей третього віку тощо).

Для освітнього простору України важливе значення мають дослідження щодо потенційних можливостей альтернативних форм освіти (О.Заболотна (2013); І. Козубовська, Б. Булеза, В. Палкуш (2021) та ін. У першу чергу дослідники наголошують на можливостях щодо: (1) забезпечення варіативності моніторингу задатків і запитів дітей, молоді, інших споживачів освітніх послуг та урізноманітнення моделей і технологій їх освіти, розвитку і життєвої реалізації. Означена можливість є особливо важливою як для дітей і молоді, так для інших категорій споживачів освітніх послуг (для осіб з інвалідністю, для тих, хто опинився у складній чи нестандартній життєвій ситуації і не має можливості відвідувати традиційні заклади освіти в силу певних причин (необхідність тривалого перебування за кордоном, на окупованій території, в лікувальних установах, в закладах реабілітації чи корекції поведінки та ін.); (2) забезпечення відкритості, демократизму освітньої системи, що сприяє створенню сприятливих умов освітньої і соціальної інклюзії (означена можливість альтернативної освіти набуває важливості для реалізації завдань соціальної інклюзії людей з інвалідністю, особливими освітніми потребами, людей третього віку тощо); (3) плюралізму освіти, що допомагає трансформації традиційної уніфікованої освітньої системи у різноманітну

за концептуальними підходами, цілями, моделями, формами, освітньо-виховними й розвивальними технологіями гнучку динамічну систему; (4) сприяння юридичній та економічній самостійності освітніх установ, включаючи самостійність у виборі концепцій і стратегій розвитку, цілей, змістово-технологічного забезпечення здійснення й моніторингу результативності освітнього, виховного й розвивального процесів; (5) створення сприятливих умов для забезпечення права суб'єктів на реалізацію власного бачення концепції і моделі реалізації ключових завдань освіти, виховання і розвитку: педагогів – на свободу вибору педагогічних технологій, підручників, навчальних посібників, методів моніторингу й оцінки результатів навчально-виховної діяльності; учнів/студентів/слухачів – на вибір форм альтернативної освіти (профілю освіти, освітньої програми, форми організації навчання, індивідуальної траєкторії освітньо-виховного і розвивального процесів, участі у виборі й корекції освітніх програм та управлінні освітньою установою/закладом тощо.

Як свідчить аналіз опрацьованих нами джерел, у міжнародній практиці утвердилися різноманітні моделі функціонування альтернативних закладів освіти, що сповідують різноманітні підходи як щодо концепцій їх функціонування, так і щодо упровадження освітніх програм, фінансування, управління та використання розвивальних, освітніх і виховних технологій.

В українському науковому просторі утвердилася позиція О. Заболотної (2013, с. 120) стосовно того, що окремі групи альтернативних закладів освіти доцільно визначати/класифікувати за певними критеріями: 1) за джерелом фінансування (державні чи приватні заклади); 2) за ставленням до релігії (світські чи релігійні); 3) за організацією навчання (репродуктивні чи трансгресивні, холістичні тощо); 4) за характером навчального процесу (монологічні чи діалогічні); 5) за наявністю авторської концепції (традиційні чи авторські).

Вважаємо за доцільне розкрити особливості функціонування окремих зарубіжних закладів альтернативної освіти, які, на нашу думку, заслуговують особливої уваги щодо запозичення прогресивних ідей їх функціонування в освітньому просторі України.

Особливої уваги заслуговує досвід Сполучених Штатів Америки, де узагальненою назвою «альтернативні школи» називають усі типи навчальних закладів, які служать для вирівнювання освітніх шансів учнів, що в силу низки причин є неуспішними або не можуть навчатися у традиційних загальноосвітніх школах. Освітні послуги в таких альтернативних школах, надають, у першу чергу, учням, які мають різні соціальні проблеми (насамперед це учні, які вступили у конфлікт із законом; які відраховані із звичайних шкіл або потенційно можуть бути відраховані; вагітні школярки, юні батьки, які народили дитину у підлітковому віці, учні, що мають залежність від алкоголю, наркотиків, які знаходяться у місцях позбавлення волі, у закладах корекції поведінки, молоді люди, які не мають постійного місця проживання тощо (С. Korn, 1991). Власне альтернативні школи такого типу у США передбачають реалізацію індивідуалізованого підходу до навчання, орієнтованого на індивідуальні особливості і потреби кожного школяра/школярки та їх конкретної життєвої ситуації.

Для освітнього простору України значний інтерес представляють альтернативні заклади освіти для талановитих і обдарованих дітей, які набули поширення у зарубіжних країнах: школи, спрямовані на кар'єрне зростання і поглиблений професійний розвиток учнів (школи мистецтв, школи радіо- і телемовлення, школи охорони здоров'я, юридичні школи, науково-технічні школи; школи, в яких учні вивчають академічні предмети у контексті міжнародних проблем, міжнародних відносин, проблем міжкультурності, охорони навколишнього середовища та ін.); школи, спрямовані на експериментальне навчання, («Школи без стін» де учні замість звичайних класів навчаються на підприємствах, в установах (різних форм власності), в музеях, архівах; школи «Навчання відкритих кордонів», в яких учні навчаються у процесі експедицій, екскурсій та різних заходів); школи, орієнтовані на кар'єру; школи з технічним ухилом; контрактні школи; фундаментальні школи; школи в школі; полікультурні школи; школи з поглибленим вивченням предметів; освітні центри; школи, спрямовані на організацію, управління й фінансування (незалежні альтернативні школи; кластери альтернативних шкіл; комплексні системи альтернативних шкіл; об'єднані школи й коледжі; місцеві навчальні центри; чартерні школи; магнітні школи а також відкриті програми; ваучерні програми; інтернет-курси й програми.

Практика сучасної альтернативної освіти базується на таких ключових засадах: створення оптимально сприятливого середовища для саморозвитку особистості; орієнтація на загально цивілізаційні цінності, гуманізацію освіти; створення дітям /молодим людям можливостей для самопізнання, усвідомленого життєвого і професійного самовизначення та визнання за ними права на власне волевиявлення і соціальний захист; сприяння максимальному розвитку особистості дитини/молодої людини й становлення її як суб'єкта власного життя; залучення дитини/молодої людини до соціального досвіду у всіх сферах суспільного життя; забезпечення повноцінної підготовки молодого людини до свідомого самовизначення й активної самореалізації.

В умовах сьогодення для освітнього простору України важливим є як вивчення і запозичення прогресивних ідей функціонування окремих типів і видів альтернативних закладів освіти, так і провідних стратегій, що лежать в основі їх діяльності. Альтернативна освіта в зарубіжних країнах базується на стратегії бріколажу, візуалізації, множинності інтелекту і трансдисциплінарності (О. Заболотна, 2013, с. 182).

Бріколаж, який доволі обмежено використовується у традиційній формальній освіті, фактично став типовим явищем у різних формах альтернативної освіти, оскільки стратегія бріколажу прагне розглядати і будувати концепцію розвитку дитини цілісно; при цьому виховні, освітні й розвивальні цілі визначаються на фізичному, моральному, соціальному, емоційному, духовному, естетичному та інтелектуальному рівнях функціонування і розвитку дитини. Суть стратегії бріколажу полягає в тому, що вона спрямовує освітню діяльність на відхилення, альтернативу, при якій обмеженими засобами можна виконати необмежену кількість завдань. Ця концепція базується на створенні мережі інформаційних джерел та інструментів, застосування яких веде до трансформації нового знання і реконструкції значень. Бріколер – це людина, яка вміє виконувати різноманітні завдання, проекти,

але не співвідносить їх із наявними матеріалами та інструментами, що необхідні для реалізації завдання чи проєкту. Бріколер, яким у контексті реалізації альтернативної освіти виступає учень/слухач/вихованець, працює, не керуючись при цьому правилами, а формулює правила на основі того, що уже зроблено.

Суть стратегії візуалізації полягає в тому, що процес навчання і виховання скеровується на використання візуалізованого уявлення про предмет, речовину, абстрактне поняття або явище, яке є продуктом свідомості і підкреслює важливість образів у свідомості людини або зображень навколишнього світу. Серед методів, які активно використовують у реалізації стратегії візуалізації в закладах альтернативної освіти, поширення набули методи евристичних вправ, візуалізації досвіду, кольорових сигналів, образних метафор, ескізу ідеї, графічних символів, драматизації, кінестетичних концептів, тілесних мап, що знаходять свої прояви у фотографіях, фільмах, малюнках, графічних символах, ідеографічній мові тощо.

Враховуючи поширення інформатизації та комп'ютеризації сучасної освіти, в Україні створено сприятливі можливості упровадження візуалізації в освітні заклади альтернативної освіти. Про важливість використання концепції візуалізації в закладах альтернативної освіти свідчать результати позитивного її впливу на умотивованість учасників освітнього процесу (дітей дошкільного віку, учнів/студентів/слухачів/людей літнього віку) до пізнавальної діяльності шляхом активного діалогу з комп'ютером; окрім того розширюється можливість урізноманітнення і збагачення навчального контенту (текст +звук+колір+анімація); розширюються можливості створення ситуації успіху та розвитку креативності і творчих здібностей учасників освітнього процесу. Опора на стратегію візуалізації допомагає учасникам альтернативних форм освіти у вирішенні низки педагогічних завдань, а саме: (1) забезпеченні оптимального стилю і темпу освітнього процесу дітям з особливими освітніми потребами (обдарованим дітям, які здатні оволодівати навчальним матеріалом значно швидшими темпами та дітям, які, навпаки, потребують значно більше часу на осмислення і оводіння певною дозою навчального матеріалу чи формування певної навички); (2) формуванні і розвитку аналітичного, критичного і візуального мислення; (3) розвитку зорового сприйняття і пам'яті; (4) розвитку образного уявлення знань і навчальних дій; (5) розпізнавання об'єктів і образів; (6) моніторингу результативності навчального процесу; (7) підвищення візуальної грамотності й візуальної культури.

Особливої уваги заслуговує поглиблене вивчення й упровадження в альтернативній освіті стратегії множинності інтелекту. Концепція множинності інтелекту базується на теорії Г.Гарднера і визначає особливості організації й функціонування навчально-виховної діяльності закладів альтернативної освіти з урахуванням вісьмох провідних первинних видів інтелекту: лінгвістичного, логічно-математичного, музичного, тілесно-кінестетичного, просторового, натуралістичного, інтерперсонального й інтраперсонального. Ми цілком поділяємо наукову позицію О. Заболотної (2013) що цінність застосування стратегії множинності інтелекту як у розвитку традиційних так і альтернативних форм освіти полягає у створенні споживачам освітніх послуг оптимально сприятливих можливостей розвитку здібностей (здатностей) у кожній складовій множинного інтелекту.

Стратегія трансдисциплінарності визначає інтегрований підхід до навчально-виховної і розвивальної діяльності, який успішно реалізують у альтернативних школах, де, зазвичай, створено сприятливі умови для поєднання індивідуального і групового навчання у формах, які визнано оптимально комфортними як для окремого учня, так і групи учнів.

Для українського наукового простору значний науковий інтерес представляє вивчення форм навчально-виховної і розвивальної роботи, що набули поширення в зарубіжних альтернативних школах, зокрема дискусія у великих і малих групах, науково-дослідний експеримент і демонстрація, самостійне дослідження, саморегульоване навчання, програмоване самонавчання, навчання в он-лайн режимі, навчання у громаді, навчання на підприємстві, навчання майстерності у ролі учня, навчання у різновікових групах, уроки поза стінами школи, тренінги, групові обговорення, соціальні зібрання як платформа для навчання, сеанси самопізнання, сеанси цілепокладання та методи (метод евристичних вправ, візуалізації досвіду, ескізу ідеї, навчальної драматизації, кінестетичних концептів, тілесної експресії, мозкового штурму, проблемних логічних вправ, музичних концептів, гри, розробки індивідуальних і групових проєктів) та інші.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду функціонування альтернативної освіти слугує підставою для узагальнень, що: 1) альтернативна освіта базується на чіткому усвідомленні концептуальної засади, що кожна дитина/учень/слухач вимагає свого, оптимального власне для нього стилю й темпу освітньо-виховної й розвивальної технології; (2) провідне завдання системи освіти полягає в розкритті, виявленні і розвитку потенційних можливостей і талантів та створенні оптимально сприятливих умов самопізнання, життєвого і професійного самовизначення і самореалізації кожної людини; 2) альтернативна освіта сприяє гуманізації системи освіти у контексті її відповідності цілям соціальної політики і запитам цивілізованого суспільства стосовно створення оптимально сприятливих умов життєдіяльності, життєвому і професійному самовизначенню і реалізації відповідно до індивідуальних запитів, прагнень і можливостей.

ВИСНОВКИ ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Доцільність і необхідність упровадження альтернативної освіти зумовлена політичними, економічними, соціальними, соціокультурними змінами, які упродовж останніх років набувають особливого динамізму в усьому світі, в тому числі й Україні.

У сучасних умовах пріоритетом соціальної політики кожної цивілізованої країни є створення оптимально сприятливих умов соціалізації, розвитку, життєвого і професійного самовизначення й самореалізації кожної людини відповідно до її можливостей запитів і особливостей, що вимагає гуманізації освітньої сфери і створення демократичного освітнього середовища для навчання, розвитку і життєвої реалізації усіх громадян.

В умовах ускладнення соціально-економічної і політичної ситуації, викликів і ризиків, які постали перед кожним громадянином України, в тому числі і перед дітьми і молоддю, особливо стосовно їх прагнень щодо оволодіння освітою і вирішення завдань життєвого і професійного самовизначення і життєвої

самореалізації проблема осмислення, розробки й упровадження альтернативних форм освіти набуває особливого значення.

Упровадження альтернативних форм освіти має носити комплексний характер і бути спрямованим на упровадження в системі освіти змін, спрямованих на створення в суспільстві сприятливих умов соціалізації, соціального виховання, життєвого і професійного самовизначення і самореалізації усіх членів суспільства.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в: (1) аналізі нормативно-законодавчого забезпечення функціонування альтернативної освіти; (2) розробці нормативно правового забезпечення відповідності альтернативної освіти вимогам, які пред'являються до державних закладів освіти та узгодженості альтернативної освіти з освітніми стандартами; (3) розробці механізмів дотримання акредитаційних та ліцензійних вимог.

Спрямування зусиль і подальших дій вбачаємо в організації і забезпеченні в Україні системної роботи щодо реалізації провідної місії альтернативних форм освіти, яка полягає в створенні оптимально сприятливих умов соціалізації, соціального виховання, життєвого і професійного самовизначення і самореалізації кожної людини і, особливо, дітей та молоді.

ЛІТЕРАТУРА

Заболотна, О. А. (2013). *Теорія і практика альтернативної шкільної освіти у країнах Європейського Союзу*: монографія. Умань: ФОП Жовтий. 372 с.

Козубовська, І. В. Палкуш, В. П., Товканець, О. С. (2021). Розвиток альтернативної освіти в США. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород. Говерла. Вип. 2 (49). С. 62-65.

Raywid, M.A. (2004). Alternative schools: The state of the art. *Educational Leadership*. № 52 (1). P.26–35.

Sliwka, A. The contribution of Alternative Education. URL: <http://www.oecd.org/edu/cei/40805108.pdf>

Sliwerski, B. (1995). Edukacja – wybrane kontrowersje i dylematy. *Pedagogika alternatywna: dylematy teorii / red. nauk. Bogusław Śliwerski*. – Łódź ; Kraków : Impuls, 1995. S. 205–217.

Woods, Ph. A. (2008). *Alternative Education for the 21st Century: Philosophies, Approaches, Visions*. Palgrave Macmillan, 2008. 300 p.

Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku (2003). Warszawa: Wydawnictwo Academicke «Zak». Tom IV. S. 102-106.

Тезаурус UNESCO. URL: <http://www.ibe.unesco.org/en/services/publications/ibe-education-thesaurus/2007-edition.html>

Korn, C. V. (1991). *Alternative American Schools: Ideals in Action*. Ithaca: SUNY Press. 223 p.

IMPLEMENTATION OF IDEAS OF HUMANISM IN ALTERNATIVE EDUCATION: FOREIGN EXPERIENCE

Vira POLISHCHUK, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Special and Inclusive Education, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine; polvira1951@gmail.com

Oksana PRYSHLYAK, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Foreign Languages Department, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University Ternopil, Ukraine; pryshlyak_o@yahoo.com

Abstract. *In modern conditions, the trend of increasing demands on the education system regarding its compliance with the needs of society as a whole and the needs and requests of various categories of consumers of educational services is clearly observed. International practice has recognized that one of the ways to modernize the traditional education system is the introduction of alternative education. Therefore, in today's conditions, in many countries of the world, alternative education is not only formed and incorporated into the general education system; it acts as a significant factor in improving the traditional education system and its compliance with standards and requests of various categories of consumers of educational services.*

The modern realities of Ukraine, caused by Russia's full-scale war against our country, which caused large internal displacement of Ukrainian citizens, the departure of millions of them outside the country, a significant number of wounded and mentally traumatized, for whom the problem of choosing appropriate forms of education, development, life and of professional self-determination and self-realization, the necessity and expediency of modernizing the existing education system are put on the agenda with particular urgency.

Authors analyzed the content of scientific definitions of alternative pedagogy, alternative education, forms of alternative education; the potential possibilities of alternative education are revealed; the leading strategies underlying the activity of foreign alternative educational institutions (bricolage, visualization, plurality of intelligence and transdisciplinarity) are characterized.

The peculiarities of the functioning of individual alternative education institutions are revealed, which deserve special attention regarding the introduction of conceptual ideas of their functioning in the educational space of Ukraine with the aim of humanizing the education system in Ukraine and creating favorable conditions for the development, life and professional self-determination and self-realization of all members of society, especially children and youth.

Keywords: *humanism; alternative pedagogy; alternative education; institutions of alternative education; forms of alternative education; strategies of alternative education; social inclusion; children; youth.*

REFERENCES

Zabolotna, O. A. (2013). Theory and practice of alternative school education in the countries of the European Union: monograph. Uman: FOP Yellow. 372 p. [in Ukrainian].

Kozubovska, I. V. Palkush, V. P., Tovkanets, O. S. (2021). Development of alternative education in the USA. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social work. Uzhhorod Hoverla Vol.2(49). P.62-65. [in Ukrainian].

Raywid, M.A. (2004). Alternative schools: The state of the art. *Educational Leadership*. № 52 (1). P.26–35.

Sliwka, A. The contribution of Alternative Education. URL: <http://www.oecd.org/edu/cei/40805108.pdf>

Sliwki, B. (1995). Edukacja – wybrane kontrowersje i dylematy. *Pedagogika alternatywna: dylematy teorii / red. nauk. Bogusław Śliwki. – Łódź ; Kraków : Impuls, 1995. S. 205–217.*

Woods, Ph. A. (2008). *Alternative Education for the 21st Century: Philosophies, Approaches, Visions*. Palgrave Macmillan, 2008. 300 p.

Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku (2003). Warszawa: Wydawnictwo Academicke «Zak». Tom IV. S. 102-106.

Tezaypyc UNESCO. URL: <http://www.ibe.unesco.org/en/services/publications/ibe-education-thesaurus/2007-edition.html>

Korn, C. V. (1991). *Alternative American Schools: Ideals in Action*. Ithaca: SUNY Press. 223 p.

Article history:

Received: August 21, 2023

1st Revision: September 23, 2023

Accepted: September 30, 2023